

АРХЕОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ

35

NATIONAL LIBRARY OF SERBIA
ARCHEOGRAPHICAL DEPARTMENT

ARCHEOGRAPHICAL PAPERS

35

Belgrade 2013

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ
ОДЕЉЕЊЕ ЗА АРХЕОГРАФИЈУ

АРХЕОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ

35

Београд 2013

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

СВЕТЛАНА ЈАНЧИЋ, главни и одговорни уредник (Београд)
Проф. др ТАТЈАНА СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ, уредник (Београд)
ВЛАДАН ТРИЈИЋ, секретар Одбора (Београд)
Проф. др АКСИНИЈА ЏУРОВА (Софија), инострани члан САНУ
АНАТОЛИЈ ТУРИЛОВ (Москва), инострани члан САНУ
РАДОМАН СТАНКОВИЋ (Београд)
КАТАРИНА МАНО-ЗИСИ (Београд)
Др ЈАСМИНА НЕДЕЉКОВИЋ (Београд)
Доц. др ДРАГАНА НОВАКОВ (Београд)
Мр ДРАГАН ПУРЕШИЋ (Београд)

EDITORIAL BOARD

SVETLANA JANČIĆ, editor-in-chief (Belgrade)
TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Ph.D. Associate Professor, editor (Belgrade)
VLADAN TRIJIĆ, secretary of the board (Belgrade)
AKSINIA DŽUROVA (Sofia), SASA foreign member
ANATOLY TURILOV (Moscow), SASA foreign member
RADOMAN STANKOVIĆ (Belgrade)
KATARINA MANO-ZISI (Belgrade)
JASMINA NEDELJKOVIĆ, Ph.D. (Belgrade)
DRAGANA NOVAKOV, Ph.D. Assistant Professor (Belgrade)
DRAGAN PUREŠIĆ, MA (Belgrade)

РЕЦЕНЗЕНТИ

АНАТОЛИЈ ТУРИЛОВ, инострани члан САНУ
Проф. др ВОЈИН С. ДАБИЋ
Проф. др ТАТЈАНА СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ
Проф. др МИРОСЛАВ ТИМОТИЈЕВИЋ
Доц. др ИРЕНА ШПАДИЈЕР

REVIEWERS

ANATOLY TURILOV, SASA foreign member
VOJIN S. DAVIĆ, Ph.D. Associate Professor
TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Ph.D. Associate Professor
MIROSLAV TIMOTIJEVIĆ, Ph.D. Professor
IRENA ŠPADIJER, Ph.D. Assistant Professor

Публиковање овог броја *АРХЕОГРАФСКИХ ПРИЛОГА*
остварено је уз финансијску помоћ Министарства просвете и науке Републике
Србије и Министарства културе и информисања Републике Србије

САДРЖАЈ/CONTENTS

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

- Зоран Ранковић*
ПРИЧАСТАН У НЕДЕЉУ ПАСХЕ 11
Zoran Ranković
THE COMMUNION HYMN IN THE PASCAL WEEK 18
- Татјана Субоџин-Голубовић*
ПРАЗНОВАЊЕ Св. КОНСТАНТИНА И ЈЕЛЕНЕ У СРЕДЊОВЕКОВНОЈ СРБИЈИ
(ПРЕМА СРПСКИМ МИНЕЈИМА XIII И XIV ВЕКА) 21
Tatjana Subotin-Golubović
THE REVERENCE OF ST. CONSTANTINE AND HELENA IN MEDIEVAL SERBIA
(ACCORDING TO SERBIAN 13th AND 14th CENTURY MENAIA) 46
- Мирослав Лазич*
ИЗМЕЂУ ПАТРИОТИЗМА, ПОБОЖНОСТИ И ТРГОВИНЕ:
МОТИВИ ИЗДАВАЧКЕ ДЕЛАТНОСТИ БОЖИДАРА ВУКОВИЋА 49
Miroslav Lazić
BETWEEN PATRIOTISM, PIETY AND COMMERCE:
MOTIVES FOR THE PUBLISHING ENTERPRISE OF VOŽIDAR VUKOVIĆ 94
- Анђела Григорјевна Хачаянц*
СЕРБСКИЈ МОЛИТВЕНИК НАЧАЛА XVII ВЕКА В СОБРАНИИ
НАУЧНОЈ БИБЛИОТЕКИ САРАТОВСКОГ ГОСУДАРСТВЕННОГ УНИВЕРСИТЕТА 103
Анђела Григорјевна Хачаянц
СРПСКИ МОЛИТВЕНИК С ПОЧЕТКА XVII ВЕКА У ЗБИРЦИ
НАУЧНЕ БИБЛИОТЕКЕ САРАТОВСКОГ ДРЖАВНОГ УНИВЕРСИТЕТА 111
- Љупка Васиљев*
ТРИ РУКОПИСНЕ КЊИГЕ СРПСКОГ ПИСАРА АВАКУМА ИЗ ТРИДЕСЕТИХ ГОДИНА XVII ВЕКА ... 113
Ljupka Vasiljev
THREE MANUSCRIPTS BY THE SERBIAN SCRIBE AVAKUM
FROM THE FOURTH DECADE OF 17th CENTURY 121
- Мирјана Стојановић*
СИМВОЛ ВЕРЕ АТАНАСИЈА АЛЕКСАНДРИЈСКОГ
У РУКОПИСНОЈ ЗБИРЦИ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ СРБИЈЕ 145

<i>Mirjana Stojanović</i> ATHANASIUS OF ALEXANDRIA CREED SYMBOL IN MANUSCRIPT COLLECTION OF THE NATIONAL LIBRARY OF SERBIA	154
--	-----

<i>Александар Беклић</i> „БОГУМИЛСКИ“ ПОВЕЗ – ЈЕДАН ИСТОРИЈСКИ ФАЛСИФИКАТ	157
<i>Aleksandar Beklić</i> „BOGOMIL“ BINDING – A HISTORICAL FORGERY	166

<i>Љиљана Пузовић</i> СИНЂЕЛИЈА ВЛАДИКЕ ГЕОРГИЈА ПОПОВИЋА, ИЗДАТА ТЕМИШВАРСКОМ СВЕШТЕНИКУ ТОМИ ПАВЛОВУ	169
<i>Ljiljana Ruzović</i> CERTIFICATE OF GEORGIJE PPOVVIĆ, SERBIAN ORTHODOX BISHOP OF TIMISOARA, GRANTED TO PRIEST TOMA PAVLOV	178

ИЗ СЛОВЕНСКЕ АРХЕОГРАФИЈЕ

<i>Димитрије М. Калезић</i> РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ	185
<i>Dimitrije M. Kalezić</i> MANUSCRIPT HERITAGE	191

<i>Димитрије Бојдановић</i> ПРОГРАМ НАУЧНИХ ИСТРАЖИВАЊА АРХЕОГРАФСКОГ ОДЕЉЕЊА ЗА 1971/75. ГОДИНУ	193
---	-----

ПОРТРЕТИ

<i>Љиљана Пузовић</i> ВЛАДИМИР АЛЕКСЕЈЕВИЧ МОШИН (1894–1987).....	211
--	-----

КРИТИКЕ И ПРИКАЗИ

<i>Јована Сјанојловић</i> КЊИГА О СРПСКОЈ МИНИЈАТУРИ 16. И 17. ВЕКА.....	227
---	-----

ВЛАДИМИР АЛЕКСЕЈЕВИЧ МОШИН
(1894–1987)

Љиљана Пузовић*

Научна делатност Владимира Алексејевича Мошина сврстава га међу ствараоце који су суштински допринели развоју више историјско-филолошких дисциплина. Најстарији период руске историје, иницијално поље својих истраживања, проширивао је ка подручјима медиевистике и славистике, проучавајући политичке и културне везе Византије са словенским народима. Интересовање за историјске изворе, њихово проналажење, систематизацију и научну обраду, довело га је, преко архивске грађе, првенствено дипломатичке, до рукописне књиге, којој је посветио најдужи период свог стваралаштва. Славистичком свету подарио је бројне радове из области археографије, филигранологије и палеографије, којима је поставио нека од савремених методолошких начела археографске анализе јужнословенских ћирилских рукописа. Дипломатичким издањима и прилозима из епиграфике, нумизматике и сфрагистике значајно је утицао на развој помоћних историјских наука и њихову примену за проучавање историјских појава и процеса. Вредност стваралаштва Владимира Мошина најверодостојније приказује библиографија његових радова, састављена од мноштва научних јединица различитог карактера, почев од краћих прилога и лексикографских одредница, преко расправа и студија, до капиталних монографских издања.¹

* Љиљана И. Пузовић, Одељење за археографију, Народна библиотека Србије, Београд, ljljana.puzovic@nb.rs

¹ Библиографија Владимира Мошина објављена је у следећим публикацијама: *Bibliografija* 1965, 469–470; *Bibliografija* 1968, 270; Štefanić 1969, 146–154; *Зборник* 1977, 7–16; Мошин, 1983б, 75–77; Српска библиографија 1994, 198–200; Мошин 2000, 213–231; Мошин 2008, 265–283; Поп-Атанасов 2009, 285–309. Према последњој библиографији објављеној код Г. Поп-Атанасова, Мошинов опус садржи 267 научних јединица, којима треба додати и *Зборник средњовековних ћириличких њовеља и*

Владимир Алексејевич Мошин рођен је 26. септембра (9. октобра) 1894. године у Санкт Петербургу, од мајке Серафиме Петровне Панове (1872–1959) и оца Алексеја Николајевича Мошина (1870–1929). По завршетку гимназије, 1913. године, уписао је студије на Историјском одељењу Историјско-филолошког факултета Петроградског универзитета. Школовање је прекинуо октобра 1914. године када је као добровољац отишао у рат. Борио се на аустроугарском (до марта 1915) и кавкаском фронту (децембар 1915/септембар 1917). За заслуге у борбама добио је више војних одликовања. Захваљујући повољној ситуацији на Кавкаском ратишту, завршио је два семестра (1917/1918) на Универзитету у Тбилисију.

Студије је наставио на кијевском Историјско-филолошком факултету и Археолошком институту, након демобилизације у лето 1918. године. Ратна дејства током 1919. године онемогућила су га да одбрани дипломски рад и положи завршни државни испит. И поред тога, стекао је веома широко и комплексно образовање, јер су програми на факултетима које је похађао, поред историјских, обухватили и предмете из филозофских и филолошких наука. У Петрограду је слушао предавања код најистакнутијих представника тадашње руске науке – Платонова, Карејева, Бодуена де Куртенеа, Васиљева, Пресњакова, а у Кијеву је учио од Довнар-Запољског, Маслова, Смирнова, Јаворског, Полонске-Василенко. Овде се заинтересовао за старо рукописно наслеђе, а касније је био укључен у рад Археографске секције, која је радила под руководством професора Маслова. На тај начин, стекао је теоријска и практична знања из археографије, палеографије и методике каталогизације рукописних и старих штампаних књига која су му много користила за даљи рад.

У Кијеву је упознао и своју будућу супругу Олгу (Ољу) Јаковљевну Кирјанову (1895–1977). С њом се венчао 1919. године и добио сина Николаја Владимировича Мошина (1923–1947).

Као резервни официр, мобилисан је приликом последњег заузимања града од стране Беле армије ради борби против бољшевика, августа 1919. године. Након пораза Беле армије код Перекопа, новембра 1920. кренуо је у избеглиштво заједно са супругом и преживелим присталицама поражене војске. Мошинови су 3. јануара 1921. године, преко Константинопоља, стигли у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, где

йисама Србије, Босне и Дубровника (2011) и аутобиографију која је недавно изашла на руском језику (Мошин, 2012).

су са педесетак руских избеглица смештени у Копривницу. Већ августа 1921. Владимир Мошин је добио место професора историје и географије у Копривничкој гимназији. Како би задржао посао, положио је испите за потребе рада у школи прописане за руске избеглице инкорпориране у домаћи образовни систем. Студије је завршио по програму руских универзитета, пред професорском комисијом у Београду, 1922. године.

А. Љ. Погодин (1872–1947), истакнути представник руске славистике, увео је Владимира Мошина у београдске научне кругове. На његов предлог, Мошин је постао члан Руског археолошког друштва. Његови први штампани радови с тематиком из најстаријег периода руске историје настали су под Погодиновом моралном подршком. Од 1925. године објављивао је радове у југословенској и иностраној периодици, редовно је учествовао на научним скуповима, посебно византолошким. На Загребачком универзитету је 1928. године одбранио докторску дисертацију под називом „Тмутороканска Русија“, с темом о норманској колонизацији на Црном мору. Следеће године учествовао је на Првом међународном конгресу слависта у Прагу с рефератом о новим правцима у истраживању варјашког питања.

На место доцента византологије на Филозофском факултету у Скопљу, изабран је 1930. године, уместо професора Филарета Гранића (1883–1948), који је прешао на катедру патрологије на београдском Богословском факултету. Након одржаних предавања у летњем семестру академске 1930/31. године, вратио се у Копривничку гимназију, јер су постојали процедурални проблеми око преузимања катедре. Место професора историје у Панчевачкој гимназији добио је следеће године, када је Копривничка гимназија затворена због политичког инцидента.

Долазак у Панчево умногоме је одредио његов даљи рад. Ту се налазила једна од највећих колонија руских емиграната у Краљевини Југославији, а близина Београда, центра српског и југословенског културног и научног живота, утицала је да успостави блиске везе са истакнутим научницима, такође руским емигрантима, посебно са А. Соловјевим, С. Троицким и Г. Острогорским.

За приватдоцента на Београдском универзитету, на предмету византологија, изабран је 1933. године. Српска академија наука одредила га је исте године за члана одбора за издавање извора за српску историју на грчком језику. Због тога је редовно, све до 1939. године, боравио на Светој Гори, прикупљајући грађу коју је постепено обрађивао и објављивао са сарадницима. Резултат тих истраживања, између

осталог, биле су *Грчке ѿовеље срѣпских владара* које је 1936. године издао са Александром Соловјевим, и више од деценију касније *Supplementa ad Acta Chilandari* (Ljubljana 1948) са Антоном Совреом. Ових година, посебно је био ангажован у раду Руског научног института у Београду и Кондаковског института у Прагу, који је 1938, уз помоћ и дозволу кнеза Павла, због ратне опасности, пресељен у Београд.

На иницијативу Владимира Ђоровића, изабран је за редовног доцента византологије на Филозофском факултету у Скопљу, 1939. године. Процедура око избора закомпликовала се и овога пута услед личних и политичких сукоба, с тим што је исход сада био повољан за професора Мошина. Поред редовног професорског посла, с колегом Миодрагом Пурковићем са катедре за српску историју, започео је рад на књизи о хиландарским игуманима (*Хиландарски игумани средњега века*). Књига је изашла неколико дана пре фашистичке окупације, 1941. године, а при првом бомбардовању уништено је читаво издање, осим стотинак ауторских примерака.

Након бугарске окупације Скопља, добио је неколико понуда од научника из Бугарске и Немачке за прелазак у њихове научне установе. Одбио је предлоге, напустио Скопље, и с породицом се доселио у Београд. Године окупације провео је као професор историје у руској Мушкој гимназији, настављајући да се бави науком. Главно духовно уточиште у овим тешким временима била је Руска црква у Београду. Руководио је хором и предавао на курсевима који су при тој цркви одржавани ради популаризације богословског и историјског знања. По окончању курса, примио је свештенички чин. Митрополит Анастасије (Грибановски), првојерарх Руске заграничне цркве, рукоположио га је 9. октобра 1942. године у чин ђакона, а кроз недељу дана у чин свештеника. Примање свештеничког чина, Мошину је лично било веома важно, иако је после рата због тога имао доста неприлика.

По окончању рата, постављен је за научног сарадника тек основаног Историјског института САНУ. Ту се кратко задржао, јер је прихватио позив научника из Југославенске академије знаности и умјетности из Загреба да дође на место директора Архива ЈАЗУ. Недавно потом, основан је и Византолошки институт САНУ који је понудио сарадњу Владимиру Мошину, али он није желео да откаже преузете обавезе према ЈАЗУ. У Загребу је, поред места директора Архива ЈАЗУ, изабран за вршиоца дужности директора Историјског института при Академији, у чији је састав био укључен Архив. Уз то, био је и руководиоцац

описа ћирилских рукописа, док је за рад са глагољским рукописима био одређен слависта Вјекослав Штефанић. Поред ћирилске и глагољске, у Архиву је било пуно и латиничне грађе, тако да је први и основни задатак био прикупљање, научна систематизација и детаљан опис целокупног архивског материјала.

Рад на опису ћирилских рукописа резултирао је изузетно важним археографским издањима: *Палеографским албумом* (1952. године) и *Описом ћирилских рукописа Југославенске академије* (1955. године). У уводу књиге *Опис* дао је опширна методолошка упутства за детаљан археографски опис сваког рукописа, који је обухватао палеографску анализу, језичку редакцију, опис садржаја, орнаментике и повеза књиге, и посебно, водених знакова. При опису свих рукописа систематски је примењиван филигранолошки метод, с прецизним дефинисањем сваког воденог знака, ради што тачнијег датирања. Овакав методолошки приступ прихваћен је касније у славистичком свету као пожељна норма за опис појединачних збирки.

Ради физичког очувања и заштите књиге, набавио је прву машину за рестаурацију папира, названу импрегнатор. Архив ЈАЗУ постао је главни центар за рестаурацију и конзервацију књига, а Мошин председник главне југословенске комисије која се бавила овом проблематиком. За време његове управе у Архиву ЈАЗУ сви рукописи су рестаурирани, а сва документа из збирке правних аката су регистрована.

Поред археографског рада на рукописима, учествовао је у стварању Старославенског института, као и у покретању часописа *Слово и Рагови Старославенској инстџитиути*, 1952. године. На његову иницијативу, загребачки Историјски институт покренуо је научну едицију – *Зборник Хисторијској инстџитиути ЈАЗУ* (од 1954. године) у којој је изашао његов велики рад *Филигранологија као помоћна хисторијска наука*, који је изазвао праву сензацију у круговима југословенских историчара. Филигранолошким истраживањима посветио је нарочиту пажњу и приликом регистрације осталих рукописних збирки у Хрватској, а затим и у другим деловима Југославије. Након систематског копирања водених знакова са рукописа и архивске грађе, заједно са Сеадом Траљићем, објавио је 1957. године обиман рад *Водени знакови XIII–XIV века* у серији *Monumenta Chartae papiraceae historiam illustrantia*, у два велика тома, са текстом на француском језику.

Током боравка у Загребу активно је учествовао у животу Српске црквене општине, јер је после рата прешао у јурисдикцију Српске пра-

вославне цркве. Васпитан и одрастао у црквеном духу, дубоко религиозан, био је испуњен службом православног свештеника. Због труда око оснивања и вођења црквеног хора, загребачки митрополит Дамаскин му је дао протојерејски чин 14. октобра 1951. године. Следеће године, 19. августа, указом Светог Синода СПЦ добио је највишу свештеничку титулу – протојереј-ставрофор.

После неуспешног покушаја да постане директор Историјског института у Загребу, у пуној радној енергији и на врхунцу своје стваралачке каријере, пензионисан је 1. априла 1959. године. Увређен начином на који су хрватски академици изиграли његово поверење, одлучио је да пронађе адекватан ангажман у Србији. За почетак, конкурисао је на место професора Опште историје хришћанске цркве са Патрологијом на Богословском факултету у Београду. Како је некадашњи професор овог предмета, Викентије Фрадински, имао предност, наставио је са тражењем новог решења.

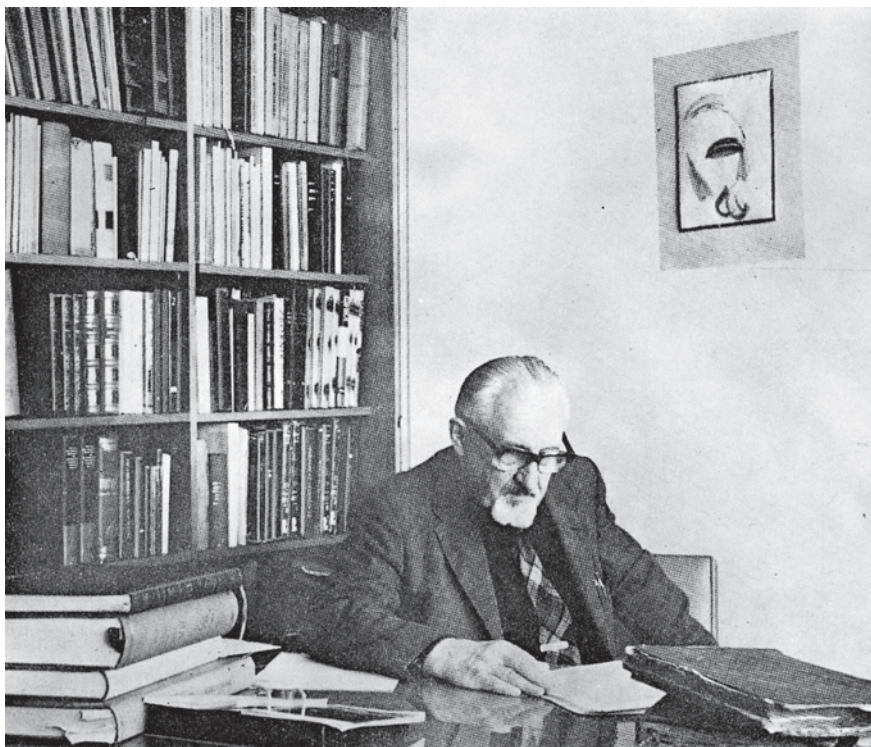
Пошто се одавно осећала потреба за организовањем систематског археографског рада, при Министарству културе СР Србије основана је, 17. марта 1959. године, Археографска комисија коју су чинили Никола Радојчић, Петар Ђорђић и Блаже Конески. Комисија је ангажовала Владимира Мошина ради јасног одређивања принципа израде каталога јужнословенских рукописа у складу са одлукама IV Међународног конгреса слависта одржаног у Москви, 1958. године. На овом конгресу установљен је програм израде каталога словенских рукописа у свим словенским земљама. Мошинов научни пројекат систематског рада на опису јужнословенских рукописа у земљи и иностранству предвиђао је три основна задатка: прво, састављање Генералног каталога свих фондова јужнословенских рукописа, затим, израду Генералног каталога рукописа по свим фондовима и на крају, систематски опис јужнословенских рукописа за будући Корпус описа јужнословенских ћирилских рукописа.

Радећи на реализацији постављених задатака, Владимир Мошин је у току 1959. и 1960. године урадио описе ћирилских рукописа у већем броју збирки (Свеучилишне библиотеке и Музеја Срба у Загребу, Копитареве збирке у Љубљани, манастира Морача, Грачаница, Никољац, Света Тројица пљеваљска, Цетињског манастира, Крке, Крупе, Драговића). Прикупио је материјал за израду описа српских рукописа у Публичној библиотеци у Лењинграду и манастиру Савина. Августа 1961. предложио је организовање систематског рада на опису рукописа у оквиру одговарајуће установе (Српске академије наука или

Народне библиотеке Србије). Неколико месеци касније, у оквиру Народне библиотеке Србије основано је *Одељење за опис и реинстацију словенских рукописа*, касније названо *Археографско одељење*, које је организовано по моделу научног института. Одељење је почело с радом 15. октобра 1961. године. Практичан рад на опису организован је у три сектора: палеографски, историјско-уметнички и филигранолошки, с јасним методолошким упутствима Владимира Мошина, која су подразумевала стручно оспособљавање сарадника. У почетку су ангажована три стручна сарадника: слависта-филолог Биљана Стипчевић, историчар уметности Љупка Васиљев и Мира Гроздановић-Пајић, историчар уметности, која је постала врсна филигранолог. Одељење је касније проширено са још три члана – филолог-палеограф Љубица Штављанин Ђорђевић, историчар уметности Луција Цернић, и историчар-текстолог Димитрије Богдановић, док је административне послове обављала дактилографкиња Радмила Прчић.

Током рада у Археографском одељењу изашли су бројни Мошини радови који су се бавили описом појединих рукописних збирки, фондovima словенских рукописа у Југославији, као и неколико значајних радова из области палеографије. Посебно треба поменути рад *Периодизација руско-јужнословенских веза* (1962) у којем је детаљно обрдио питање руског утицаја на Балкану у 13. веку, као и *Методолошке биљешке о штиповима писма у ћирици* (1965), где је дао методолошке смернице за разликовање и одређивање типова писама у ћирици, поставивши јужнословенску ћирилску палеографију на чврсте основе, независно од решења у латинској палеографији. Посебну пажњу посветио је филигранологији. Са Миром Гроздановић Пајић издао је Водени знак „Круна са звездом и полумесецом“ (1963), Албум ускршњег јагњета (*Agneau pascal*, 1967) на француском језику, и велики албум Котве (*Anchor Watermarks*), у Амстердаму 1973. године. Због значаја филигранологије за датацију рукописа оформио је Филигранолошку збирку, која сада садржи око 50.000 копија водених знакова. Истовремено је установљена и централна фототека ћирилских рукописа, у којој се сада налази преко 5.500 микрофилмова и 600 сигнатурних јединица фотографија. Обучени су археографи за поједине области, проучавани су српски рукописи у иностраним збиркама, а сарадници одељења објавили су већи број археографских студија из више научних области.

Због идеолошки обојене зависти, увијене у бригу за библиотеку, искоришћена је једна административна препрека и Мошину није

Сл. 1. Владимир Мошин

продужен уговор о раду. У лето 1965. године, са статуса стално запосленог радника, пребачен је за хонорарног сарадника, да би сарадња савсим била прекинута у пролеће 1967. године, уз велико незадовољство београдске научне јавности. Недуго потом, на место управника НБС, дошао је Милорад Панић Суреп, филолог и књижевник, који је Мошину понудио повратак у библиотеку. Међутим, тешка атмосфера и могућност сусрета с колегицом која је била главни кривац за понашање управе библиотеке, утицали су на то да одбије понуду и за наследника препоручи Димитрија Богдановића, човека широке ерудиције, теолога, правника, историчара. Рад на изради старословенско-српско-француског речника по наруџбини Српске књижевне задруге, у који су били

укључени скоро сви Мошинови сарадници, готово на самом крају, прекинут је његовим одласком из Београда и остао је недовршен.

Упркос свему, Мошинови односи са Археографским одељењем остали су изразито пријатељски. Димитрије Богдановић, Мошинов ученик, пријатељ и сарадник, наставио је његов рад у Одељењу разрадивши опширни научни метод описа рукописних књига. За корпус сабраних дела Вука Караџића заједно су припремили за штампу *Нови Завјей*, који је изашао 1967. године у издању „Просвете“. Археографско одељење је и касније издавало Мошинове радове. У његову част, а поводом његовог осамдесетог рођендана, припремило је специјални зборник, који је изашао из штампе 1977. године. Сарадњу с Владимиром Мошином наставили су и каснији начелници Одељења, академици Ирена Грицкат и Александар Младеновић. Од почетка излажења одељенског часописа, *Археографски прилози*, Мошин је сарађивао са уредништвом и објављивао радове, а њему су посвећени Археографски прилози бр. 19 (Београд 1997).

Након одласка из Народне библиотеке Србије, прихватио је понуду Димче Стојанова и преселио се у Скопље, где ће провести последњих двадесет година свог живота. Још за време боравка у Загребу, успоставио је чврсте везе са културним установама у Македонији. У Палеографском албуму рукописа ЈАЗУ заменио је стари руски термин „бугарски текстови македонске врсте“ изразом „македонска рецензија“, што је привукло пажњу македонских научника и негодовање бугарских филолога. Затим је написао уводни филолошки текст за фототипско издање *Јеванђеља ѿ ѿиѧ Јована* које је припремала Македонска академија наука на челу са Б. Конеским. За Међународни византолошки семинар, 1961. године, урадио је научни опис грчких рукописа Збирке Охридског музеја с текстом на српском и француском језику.

Рад у Државном архиву Македоније у Скопљу започео је 1. децембра 1967. године. Посао се састојао у систематском регистровању словенских рукописа сачуваних на територији Македоније. У почетку је имао само једног сарадника – Јованку Јакимову, а са повећавањем обима посла придружиле су им се Султана Кроневска и Лидија Славева. Поред археографског описа рукописа, радио је на прикупљању микрофилмова књига насталих на подручју Македоније, а расутих по разним европским збиркама. Учествовао је у изради вишетомне едиције „Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија“, неколико радова посветио је ћирилометодијевској проблематици, као

и средњовековној музици. Охридском музеју ставио је на располагање, 1978. године, велику колекцију репродукција рукописних и епиграфских споменика ради сталне поставке Одељења словенске писмености.

Почетком 1979. године његово Одељење фактички је укинато, јер су сарадници распоређени на друга радна места. Иако доста нарушеног здравља и у средини девете деценије живота, заједно са Лидијом Славевом, формално је прешао 1. јуна 1980. у Институт словенске културе у Прилепу, при чему су обоје и даље боравили у просторијама Архива Македоније. Ово је било његово последње радно место, где је предано радио и поред озбиљних здравствених проблема, нарочито оштећеног вида.

Као знак признања за све што је учинио за македонску државу и науку, изабран је 1974. године за дописног члана Македонске академије наука и уметности. Умро је 3. фебруара 1987. године у Скопљу и сахрањен је на градском гробљу, поред супруге.

Живео је и радио у тешком времену, сложеним околностима пуним искушења, па је и његов живот био препун бројних невоља, личних и пословних, који су доносили понекад неочекиване обрте. Био је веома посвећен педагошком раду, најпре као гимназијски, а потом универзитетски професор, а затим као стручњак за веома комплексан археографски посао. Током рада у Загребу, Београду и Скопљу, држао је систематска предавања из палеографије, посвећујући доста пажње и рукописној илуминацији, историји повеза, а нарочито воденим знаковима. На тај начин, оспособљавао је своје сараднике за рад на терену, који је захтевао познавање свих сегмената археографског посла. У периоду од 1964. до 1966. године држао је двогодишњи курс из словенске палеографије на Филолошком факултету у Београду. За ванредног професора *Помоћних историјских наука* на Филозофском факултету у Београду изабран је 1965. године. Током зимског семестра школске 1979/80. године предавао је као хонорарни наставник *Помоћне историјске науке* на скопском Филозофском факултету. Плодотворну сарадњу, успоставио је са студентима-постдипломцима и асистентима београдских факултета, Филозофског, Филолошког и Богословског, посебно са Ђорђем Трифуновићем, најпре асистентом, а потом професором Филолошког факултета. Био је ментор или стручни консултант при изради бројних магистарских и докторских радова, као и члан комисија за њихову одбрану. Његови студенти-постдипломци били су – Малик Мулић, Олга Недељковић, Радмила Маринковић, Прибислав

Симић, Лидија Славева, Красимира Илиевска, Вангелија Деспотова, Сотир Голадовски.

Одржавао је сталне везе и са научницима из словенског света, посебно Русије. Совјетско држављанство је добио 1947. године, а у отаџбини је поново био 1956. године. Наредних година често је службено путовао у Москву и Лењинград ради истраживања збирки јужнословенских рукописа. Успут је држао краће курсеве о копирању водених знакова, методологији филигранолошких истраживања и словенској палеографији. Рима Булатова са Московског института за славистику провела је неколико месеци у Београду на стручном обучавању, а изузетну сарадњу имао је са бројним руским научницима, посебно славистима, Д. С. Лихачовим, Н. Н. Розовим, Н. А. Дворецком, В. М. Загребином.

Свестраност и научна знатижеља, која подразумева аналитичност, критичко мишљење и усмереност на изворе, само су нека од обележја више од шест деценија дугог и изузетно плодног научног рада Владимира Мошина. Оно што његовом раду даје шири и дубљи смисао јесте чињеница да је оставио иза себе велики број ученика. Загребачка и скопска археографска школа угашене су његовим одласком, али је Археографско одељење Народне библиотеке Србије (сада Одељење за археографију НБС), по његовим принципима, наставило рад до данашњег дана.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Архив ПБФ: Архив Православног Богословског Факултета у Београду, Досије Викентија Флоријановича Фрадинског (професорски).

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Зборник средњовековних ћириличких повеља и писама Србије, Босне и Дубровника 2011: *Зборник средњовековних ћириличких повеља и писама Србије, Босне и Дубровника*. Књ. 1, 1186–1321. / прир. В. Мошин, С. Ђирковић, Д. Синдик; редиговао Д. Синдик, Београд 2011.

Мошин 1983а: В. Мошин, *Сећања на археографски рад у Народној библиотеци Србије*, Археографски прилози 5 (1983) 67–72.

Мошин 2008: В. А. Мошин, *Под њеретом: аутобиографија*, превод и коментари Н. Палибр-Сукић, Београд–Панчево 2008, 265–283.

Мошин 2012: Протоиерей Владимир Мошин, *Воспоминания*, издание подготовили Ж. Л. Левшина и Е. А. Пережогина, Острашков 2012.

ЛИТЕРАТУРА

Bibliografija 1965: Mošin Vladimir, br. 13793 – br. 13817, Bibliografija rasprava i članaka. IV/1 Historija. Tom 8, Zagreb: Izdanje i naklada Jugoslavenskog Leksikografskog zavoda, 1965, 469–470.

Bibliografija 1968: Mošin Vladimir, br. 11614–11617, Bibliografija rasprava i članaka. IV/2 Historija. Tom 11, Zagreb: Izdanje i naklada Jugoslavenskog Leksikografskog zavoda, 1968, 270.

Богдановић 2012: Д. Богдановић, *Археографско одељење Народне библиотеке СР Србије (новембар 1968)*, Археографски прилози 34 (2012) 157–189.

Булатова 1996: Р. В. Булатова, *Основатель югославской палеографической науки – В. А. Мошин*, Русская эмиграция в Югославии, Москва 1996, 183–199.

Васиљев 1988–1989: Љ. Васиљев, *Сећање на професора Владимира Мошина*, Археографски прилози 10–11 (1988–1989) 283–286.

Живојиновић 1994: М. Живојиновић, *Владимир Алексејевич Мошин – историчар Светле Горе*, Руска емиграција у српској култури XX века, Т. 1, Београд 1994, 154–162.

Живоиновић 1996: М. Живоиновић, *Владимир Алексеевич Мошин как историк Афона*, Русская эмиграция в Югославии, Москва 1996, 174–182.

Зборник 1977: *Зборник Владимира Мошина*, прир. Д. Богдановић, Б. Јовановић-Стипчевић, Ђ. Трифуновић, Београд 1977, 7–16.

- Младеновић 1991:** А. Младеновић, *Тридесет година постојања Археографског одељења Народне библиотеке Србије*, Археографски прилози 13 (1991) 351–363.
- Мошин 1983д:** В. Мошин, *Исправке и дојуне „Библиографије радова Владимира Мошина“ (Зборник Владимира Мошина, Београд, 1977, 7–16)* Археографски прилози 5 (1983) 75–77.
- Мошин 2000:** В. Мошин, *Словенска палеографија*, приредио и превео од српски Сотир Голадовски, Скопје 2000, 213–231.
- Палибрк-Сукић 2010:** Н. Палибрк-Сукић, *Библиографија радова Владимира Алексејевича Мошина*, Сусрети библиографа у спомен на др Георгија Михаиловића 2008, Инђија 2010, 223–238.
- Поп-Атанасов 2009:** Ѓ. Поп-Атанасов, *Владимир Алексејевич Мошин: животен пат и научно дело*, Скопје 2009, 285–309.
- Русь и южные славяне 1998:** Русь и Южные Славяне. Сборник статей к 100-летию со дня рождения В.А. Мошина (1894–1987) / составитель и ответственный редактор В. М. Загребин, Санкт-Петербург 1998.
- Српска библиографија 1994:** Mošin Vladimir, бр. 52533–52556, Српска библиографија. Књиге 1868–1944. Књига 11. Milo–Niki, Београд: Народна библиотека Србије, 1994, 198–200.
- Стипчевић 1997:** Б. Стипчевић, *Поводом десет година од смрти Владимира Алексејевича Мошина*, Археографски прилози 19 (1997) 291–295.
- Štefanić 1969:** V. Štefanić, *Vladimir Mošin. O 75 godini života*, Slovo 18–19 (1969) 146–154.

АРХЕОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ

Зборник радова Одељења за археологију
Народне библиотеке Србије

ARCHEOGRAPHICAL PAPERS
Review of the ARCHEOGRAPHICAL DEPARTMENT
NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

ИЗДАВАЧ

Народна библиотека Србије
PUBLISHER
NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА

Ана Килибарда
PROOFREADER
ANA KILIBARDA

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Мирослав Лазич
PUBLISHING EDITOR
MIROSLAV LAZIĆ

ШТАМПА

RETRO PRINT, БЕОГРАД
PRINTED BY
RETRO PRINT, BELGRADE

ТИРАЖ

300 примерака
CIRCULATION
300

Штампање завршено априла 2014.

Публикације за размену и рукописе за штампу
слати на адресу:

Народна библиотека Србије
Одељење за археологију
(за Археографске прилоге)
Скерлићева 1, 11000 Београд
e-mail: vladan.trijic@nb.rs

Please, send original texts and/or publications
intended for exchange to the following address:

Narodna biblioteka Srbije
Odeljenje za arheografiju
(za Arheografske priloge)
Skerliceva 1, 11000 Beograd
e-mail: vladan.trijic@nb.rs

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

09(497.11)

АРХЕОГРАФСКИ прилози : зборник радова
Одељења за археографију Народне библиотеке Србије
= Archeographical papers : Review of the Archeographical
Department National Library of Serbia / главни и одговорни
уредник Светлана Јанчић ; уредник Татјана Суботин-
Голубовић. - [Штампано изд.]. - 1979, бр. 1- . - Београд :
Народна библиотека Србије, 1979- (Београд : Retro print). – 23 cm

Доступно и на: <http://nb.rs/publications/publication.php?id=24516>
. – Друго издање на другом медијуму: Археографски прилози
(Online) = ISSN 1452-2233
ISSN 0351-2819 = Археографски прилози (Штампано изд.)
COBISS.SR-ID 15982082